

Školní zralost

1. Co to je školní zralost?

- připravenost dítěte pro úspěšné zvládnutí školních požadavků.
- komplexní souhrn všech biologických, psychických i sociálních vlastností dítěte, které jsou nezbytné pro úspěšné zvládnutí školních povinností

2. Co přinese vstup dítěte do školy?

- Vyšší nároky na vzdělání
- Zvyšuje se zájem dítěte o různé podněty a aktivity
- Změna v celém dosavadním způsobu života dítěte, která způsobuje velkou zátěž
- Dítě je nuceno k soustavné disciplinované práci, kontrolované a hodnocené učitelem
- Dítě se zapojuje se do nového kolektivu
- Škola klade vyšší nároky na koncentraci pozornosti
- Mohou se vyskytnout výkyvy nálady, plačtivost, podrážděnost, častější únava, hůře spí a jí, pobolívá ho hlava, odmítá ráno vstát do školy, je častěji nemocné;
- Může dojít k selhání dobře upevněných návyků – např. noční pomočování, nebo k aktualizaci skrytých vad a obtíží; tyto obtíže obvykle trvají jen krátce
- První neúspěchy a subjektivní negativní prožitky snižují sebehodnocení dítěte – je důležité dítě povzbuzovat, pozitivně ho motivovat
- Výraznou roli hraje v adaptaci dítěte na školu osobnost třídního učitele a celková atmosféra třídy i školy.

3. Posuzování školní zralosti

Zkoumají se tyto oblasti:

- tělesná zralost
- duševní (rozumová) zralost
- sociální (emoční) zralost

3.1. Tělesná zralost

- posuzuje ji pediatr, vyjadřují se k ní rodiče, učitelky MŠ
- posuzuje se:
 - **věk dítěte** – k zápisu do školy musí jít děti, které daného roku do 31. srpna včetně dovrší 6 let. Podmínkou přijetí dítěte do školy je na základě doporučení vyjádření pedagogicko-psychologické poradny a dětského lékaře.
 - **výška a hmotnost dítěte** – není rozhodující pro přijetí, souvisí spíše se zdravotním hlediskem.
 - **vyspělost jemné motoriky** – pro správnou grafomotoriku (nácvik psaní)
 - **pohybová koordinace** – přináší zklidnění, dítě neplýtvá silami, jeho pohyby jsou efektivní, souvisí se správným držením tužky
 - **typ laterality** (vyhraněnost pravá/levák) - měl by být vyzorovaný nejpozději před nástupem do školy; je nutné stanovit, kterou rukou se bude dítě učit psát
 - **dokončení 1. strukturální přeměny** – 1. strukturální přeměna způsobuje dočasnou disharmonii (celkovou rozkolísanost dítěte), proto je vhodné, aby byla dokončena ještě před nástupem do školy. Při přeměně je dítě méně odolné vůči infekcím, labilní, mizí zaoblenost, dítě se vytahuje, dochází k osifikaci ruky, upevňuje se zádové svalstvo a začíná druhá dentice (růst trvalého chrupu). Vodítkem může být tzv. **filipínská míra** – pokud dítě dosáhne rukou přes hlavu na ucho na opačné straně, 1. přeměna byla dokončena.
 - **míra zralosti CNS** (centrální nervová soustava) – souvisí s efektivním fungováním psychických funkcí a procesů
 - **celkové zdraví dítěte** – častá nepřítomnost ve škole by mohla způsobit zaostávání.

3.2. Duševní (rozumová) zralost

Je ovlivněna vrozenými dispozicemi, celkovým dosavadním vývojem dítěte a zvláště rodinným prostředím, výchovou a mateřskou školou. Vliv MŠ spočívá v upevnění hygienických a sociálních návyků, společenských pravidel chování, osvojení si nových pojmů, forem činnosti, získání informací z mnoha oblastí života, osvojení si řady dovedností.

Posuzuje se:

- **přechod od celostního k pročleněnému vnímání** – umožňuje diferencovat vizuální a zvukové prvky, což je nutné ke čtení, psaní a počítání
- **analyticko-syntetická činnost** – schopnost z vnímaného celku vyčleňovat části a původní celek opět složit
- **konkrétní myšlenkové operace při zacházení s názorným materiálem** – kategorie množství, velikostí, pořadí, příčinností či následností)
- **trvalejší a záměrná paměť** – logické prvky, schopnost zapamatování si a znovuvybavení
- **odlišení reality a světa fantazie** – sklon k realismu
- **překonávání egocentrismu (sebestřednosti)**
- **vůlí ovládaná pozornost (krátkodobá)** – dítě musí být schopno úmyslné pozornosti (zpočátku asi kolem 10-15 min)
- **tvořivý, aktivní přístup ke světu, přiměřený vývoj řeči** – dítě mluví i v jednodušších souvětích, měla by být překonána případná patlavost (i když řeč vyzrává až do 7/8 let, a tak část prvňáků má ještě potíže s výslovností), dítě ovládá asi 3–4tis. slov
- **rozlišení hry a povinnosti** – vytrvalost při úkolu, tendence dokončit činnost.

3.3. Sociální (emoční) zralost

Rozumí se přiměřená kontrola citů a impulzů, schopnost pobývat bez úzkosti mimo svou rodinu v kolektivu vrstevníků, umět s nimi komunikovat, přijmout novou roli žáka a spolužáka, podřídit se autoritě učitele

– týká se těchto jevů:

- **adaptace (přizpůsobení se) na režim školy**
- **kontrola okamžitých nápadů a impulzů**
- **odpovídající pracovní tempo, kladný přístup k učení, ochota spolupracovat**
- **převzetí nové role žáka a spolužáka, začlenění se do skupiny vrstevníků**
- **relativní emocionální stabilita a odolnost vůči frustracím (neúspěchům, stresům...)**
- **kladný postoj k sobě, přiměřená sebedůvěra, zdravé sebevědomí**

4. dítě připravené na vstup do školy

Znaky

- **věk dítěte** – dosažení 6ti let nejpozději do konce června příslušného školního roku.
- **tělesný vývoj** - tělesně vyspělé dítě se škole lépe přizpůsobí, proto je základním kritériem školní zralosti tělesný vývoj dítěte a jeho zdravotní stav.
- **rozumový vývoj:**
 - **výslovnost:** dítě by mělo vyslovovat srozumitelně, mírná vada výslovnosti jedné či více hlásek nástup do školy nebrzdí.
 - **slovní zásoba:** dítě mluví v rozvitých větách, většinou gramaticky správně. Předškolák by měl být schopen již souvisle hovořit a vyjádřit děj.
 - **pozornost:** dítě by mělo alespoň 10 min. udržet pozornost při určité činnosti. Mělo by se soustředit na úkol a dokončit ho.
 - **orientace a vztahy v prostoru a čase** - dítě rozlišuje: nahoře/dole, před/za, vepředu/ vzadu/uprostřed, nad/pod, vpravo/vlevo, včera/dnes/zítř...
 - **předpočetní orientace:** chápe pojmy jako první/poslední, větší/menší/stejný, lehčí/těžší...
 - **rozeznávání barev:** rozlišuje barvy, odstíny (světlý/tmavý), je schopné je správně přiřazovat.
- **sociální vývoj:**
 - schopnost navazovat vztahy s vrstevníky,
 - komunikovat s okolím,
 - najít si kamaráda.
 - zvládnout odloučení na určitou dobu bez rodiny.
 - schopnost respektovat cizí autoritu
 - řídit se stanovenými pravidly.
- **pohybové schopnosti - hrubá motorika:** skáče po jedné noze, kope do míče, skáče oběma nohama snožmo, hází míč jednou rukou i oběma rukama, chytí míč.
- **pohybové schopnosti - jemná motorika:** přebírá korálky a jiné drobné předměty, třídí podle tvaru (trojúhelník, čtverec, obdélník, kruh), barvy a velikosti, vykrajuje formičkami těsto, zašroubuje matku, navlékne nit a korálky, správně se oblékne, zapne si knoflík i zip, většinou se již daří zavázání tkaniček, stříhá papír nůžkami.

- **kreslení:** dítě má správný úchop tužky a uvolněné zápěstí, kreslí panáčka, obkresluje, napodobuje tiskací písmo, vybarvuje omalovánky, dokáže jedním tahem spojit dva body vodorovně i svisle, dokresluje nedokončené obrázky, má zkušenosti s tužkou, pastelkou, křídou, vodovými barvami, prstovými, temperovými, pracuje s plastelínou.

5. Doporučení pro rodiče budoucích i čerstvých prvňáčků

- je dobré s dítětem o škole mluvit, postupně ho připravovat na nástup do školy (společný výběr školní aktovky, penálu a ostatních potřeb), vysvětlovat, co ho ve škole čeká, připravit dítě tak, aby se do školy skutečně těšilo
- nestrašit školou
- povzbuzovat a pozitivně ho motivovat
- odpočinek po škole
- společně se učit
- vysvětlovat názorně, snažit se propojit teorii s praxí
- ptát se dítěte na zážitky ze školy, být připraven si promluvit

6. Odklad povinné školní docházky

Pokud se u žáka v 1. pololetí 1. třídy projeví nedostatečná připravenost, může být školní docházka dodatečně odložena. Tomu je vhodné předejít důkladným posouzením školní zralosti ještě před vstupem do školy, protože dodatečný odklad může mít výrazně negativní vliv na sebehodnocení dítěte, které se musí s neúspěchem vrátit zpět do MŠ.

Na problematické děti mohou upozornit učitelky mateřských škol, pediatři, rodiče nebo se nezralost může odhalit při zápisu do 1. třídy. Problematické děti dále procházejí podrobnějším odborným a psychologickým vyšetřením.

6.1. Školní nezralost

Sledujeme:

- **úroveň biologické** – kolísání hodnot tlaku, bolesti hlavy, poruchy spánku, neurotické poruchy řeči
- **úroveň psychických dispozic** – poruchy soustředění, paměti
- **oblast prožitková** – emocionální stavy úzkosti, strachu, ohrožení

- **oblasti interpersonální (mezilidské vztahy)** – problémy v komunikaci s učitelem, spolužáky, tendence unikat z obtížných a stresových situací (útěk do nemoci, vymyšlení zástupných aktivit...)

6.2. Dítě nedostatečně připravené na školu

- **děti výrazně retardované**
- **děti s mírně podprůměrně rozvinutými dispozicemi**
- **děti nezralé** – neproběhla kvalitativní vývojová změna funkčních i morfologických (tělesných) charakteristik relevantních pro školu. Nejvýraznější charakteristikou je nižší fyzický věk – jde hlavně o chlapce narozené v červnu až srpnu.
- **děti s nerovnoměrným vývojem jednotlivých psychických funkcí** – základní otázkou je, do jaké míry lze hodnotit zjištěné nevyrovnanosti jako přechodnou záležitost, do jaké míry jako trvalou charakteristiku osobnosti.

7. Co mohou rodiče udělat pro zvýšení školní zralosti?

Rodiče to dělají s naprostou samozřejmostí a zcela bezprostředně, jiní potřebují trochu navést na správnou cestu.

Děti mají rádi řád. Dítěti to přináší zklidnění, jistotu a upevnění v jejich představě o následujících činnostech. Pravidelnost a opakování činností vytváří u dětí představu o nutnosti střídat povinnosti i volných chvil, na jejichž principu je postavený školní rozvrh.

Vedení k dokončování započaté činnosti. Učí děti vytrvalosti, trpělivosti a lepší koncentraci.

Volný čas využít co nejvíce v jeho prospěch. Vycházky by neměly být jen bezduchým procházením se po venku. Měly by obsahovat také rozhovory s dítětem o předmětech i situacích, které na procházce vyzorujete.

Umět pozdravit, poděkovat či o něco požádat, poprosit, patří k základnímu kameni sociálního chování, které by si dítě mělo osvojit.

Umět se představit celým svým jménem, dokázat říct adresu bydliště, svůj věk, jména rodičů, sourozenců a jejich zaměstnání.

Samostatnost. Aby si dokázalo poradit samo, spolehnout se na svou hlavu.

8. Aktivity pro děti stimulující školní zralost

Hry na rozvoj paměti a pozornosti

- Rovnání hraček podle velikosti
- Trénink ve vyřizování vzkazů
- Hry na rozvoj myšlení a řeči
- Hry se slovy
- Dovyprávění příběhu
- Rozeznávání, co je správné, a co ne, dobro a zlo
- Hry zaměřené a rozvoj motoriky
- Cvičení vlastní kresby
- Cvičení zaměřená na rozvoj jemné motoriky
- Spojení bodů čarami

Hry na rozvoj smyslového vnímání

- Skládání rozstříhaných obrázků
- Cvičení prostorové a pravolevé orientace
- Vyhledávání určitých předmětů podle určitého společného znaku
- Hry na cvičení postřehu

Hry na rozvoj sluchového vnímání

- Rytmická cvičení:
- Vyhledávání a lokalizace zvuku